

Mahrem ve Kamusal Arasında

Başörtülü Kadınların Serbest Zaman Deneyimleri

Zülal ASANATUCI

ESKİ
YENİ

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1771

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiyezi

Yayın No | Publication Number: 361

Kitap Adı : Mahrem ve Kamusal Arasında

Alt Başlık : Başörtülü Kadınların Serbest Zaman Deneyimleri

Book Title : Between the Private and the Public

Subtitle : Leisure Time Experiences of Headscarved Women

ISBN : 978-625-5536-74-7

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786255536747

Yazar | Author: Zülal Asanatuci | orcid.org/0000-0002-8721-9579

Kurum | Institution: Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi

ROR ID: ror.org/041jyzp61

Editor | Editor: Nuran Kızmaz Öztürk | orcid.org/0000-0003-3913-8501

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 304 (xxiv + 280)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAM2 - Din ve siyaset | Religion & politics

BISAC: REL062000 - Din / İslam / Sosyal Konular | Religion / Islam / Social Science

THEMA: JBSF2 - Dinî grupların sosyolojisi | Sociology of religious groups

LC Classification: HQ1178 - Kadınlar, Din, Toplum | Women - Religion - Social aspects

DEWEY: 305.48 - Kadınlar Sosyolojisi | Women sociology

WoS Category: Kadın Çalışmaları | Women's Studies

WoS Citation Topics Meso: 5.4 - Sosyal Normlar ve Toplumsal Cinsiyet | Social Norms and Gender

WoS Citation Topics Micro: 5.4.12 - Din, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum | Religion, Gender, and Society

Scopus Subject Areas: 3300 - Sosyoloji ve Siyaset Bilimi | Sociology and Political Science

Atıf Bilgisi | Cite as: Asanatuci, Zülal. *Mahrem ve Kamusal Arasında: Başörtülü Kadınların Serbest Zaman Deneyimleri*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Eskiyezi, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Mahrem ve Kamusal Arasında

Başörtülü Kadınların Serbest Zaman Deneyimleri

Dr. Zülal ASANATUCI

Editör

Dr. Nuran Kızmaz ÖZTÜRK

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Zülal ASANATUCI

Kocaeli'nin Gebze ilçesinde dünyaya gelen Zülal Asanatuci, babasının mesleği dolayısıyla Türkiye'nin pek çok farklı şehrinde bulunmuştur. 2012 yılında Yeditepe Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuş, daha sonra akademik yönelimleri doğrultusunda Marmara Üniversitesi'nde Din Sosyolojisi alanında yüksek lisans ve doktora yaparak uzmanlaşmıştır. Akademik çalışmalarında özellikle toplumsal değişim, modernleşme, postmodernizm ve sekülerleşme konuları üzerine yoğunlaşmaktadır.

Akademik kariyerini araştırma ve öğretim faaliyetleriyle sürdüren Asanatuci, sosyal bilimler alanındaki çalışmalarında toplumsal dinamikleri disiplinlerarası bir perspektifle eleştirel ve analitik bir çerçevede ele almaktadır. Evli ve iki çocuk annesi olan yazar, halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Born in the Gebze district of Kocaeli, Zülal Asanatuci has lived in many different cities in Turkey due to her father's profession. She graduated from Sociology Department at Yeditepe University in 2012 and, in line with her academic inclinations, specialized in the Sociology of Religion by completing her master's degree and PhD at Marmara University. Her academic studies focuses particularly on social change, modernization, postmodernism, and secularization.

Asanatuci, who continues her academic career through research and teaching, addresses social dynamics in the social sciences from an interdisciplinary perspective and a critical and analytical framework. Married with two children, the author currently serves as a faculty member in the Department of Sociology of Religion at Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Theology.

Kitap Hakkında

Mahrem ve Kamusal Arasında

Başörtülü Kadınların Serbest Zaman Deneyimleri

Modern toplumlarda “mahrem” ve “kamusal” alanlar, çoğu zaman birbirinden keskin sınırlarla ayrılmış gibi görünür. Oysa kadınların gündelik yaşam pratikleri, bu iki alanın sınırlarının ne kadar geçirgen ve tartışmalı olduğunu açıkça göstermektedir. Bu çalışma başörtülü kadınların gündelik hayatta serbest zaman deneyimlerini tam da bu sınırın üzerinde konumlandırarak, mahremiyet ile kamusal arasındaki geçişleri anlamaya odaklanıyor.

Bu çalışma, Türkiye’de başörtülü kadınların gündelik hayatlarında serbest zamanı ne şekilde değerlendirdiklerini anlamaya yönelik uzun soluklu bir araştırmanın ürünüdür. Serbest zaman genellikle nötr ve evrensel bir kavram olarak ele alınsa da özellikle dini açıdan muhafazakar yaşam biçimine sahip başörtülü kadınların bu alana erişimi çoğu zaman toplumsal normlar, dini referanslar ve cinsiyete yönelik beklentiler etrafında şekillenmektedir. Tam da bu nedenle serbest zaman, yalnızca serbest olmanın ötesinde; aynı zamanda özgürlük, görünürlük, mekânsallık ve aidiyet gibi daha geniş sosyolojik tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Bu kitap hem teorik bir çerçeveye dayanmakta hem de sahada yürütülen geniş kapsamlı bir ölçek çalışmasından oluşmaktadır. Çalışma süresince elde edilen veriler, başörtülü kadınların kendi sınırlarını nasıl oluşturduklarını, mahremiyetin nerede bittiği ile kamusalın nerede başladığını ve bu ikisi arasında nasıl bir alan açmaya çalıştıklarını çok boyutlu bir şekilde göstermiştir. Bunu elde etmek istemedeki esas amaç, başörtülü kadınların serbest zaman pratiklerini tek bir kalıba sıkıştırmak değil; aksine, farklı sosyo-ekonomik, kültürel ve dini bağlamlarda ortaya çıkan çeşitliliği gözler önüne sermektir. Bu nedenle kitap hem sosyoloji literatüründe hem de Türkiye’de muhafazakarlık ve gündelik hayat üzerindeki çalışmalarda, yeni bir tartışma alanı açmayı hedeflemektedir.

Araştırma yolculuğum boyunca ölçek çalışmama ulaşan ve deneyimlerini benimle samimiyetle paylaşan tüm kadınlara teşekkür ederim. Onların değerli yanıtları, bu kitabın ortaya çıkmasındaki en önemli

etkendir. Çalışmanın bu aşamaya gelmesinde akademik bilgisinden oldukça istifade ettiğim ve destekleyici yaklaşımıyla daima yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Halil Aydınalp'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Başaracağıma dair inancını bana hep hissettiren kıymetli eşim Gökhan'a, varlıkları beni her daim güçlü hissettiren sevgili çocuklarım Zeynep Havin ile Ömer Burak'a ayrıca teşekkür ederim.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi; Modernleşme; Postmodernizm; Sekülerleşme; Muhafazakarlık; Başörtüsü; Serbest Zaman

About the Book

Between the Private and the Public

Leisure Time Experiences of Headscarved Women

In modern societies, “private” and “public” spheres often appear to be sharply demarcated. However, women's daily life practices clearly demonstrate how permeable, negotiable, and contested the boundaries of these two spheres are. This study focuses on understanding the transitions between private and public spheres by positioning the leisure experiences of headscarved women in their daily lives precisely on this boundary.

This study is the product of a long-term research aimed at understanding how headscarved women in Turkey utilize their leisure time in their daily lives. While leisure time is often considered a neutral and universal concept, access to this space, especially by headscarved women with religiously conservative lifestyles, is often shaped by social norms, religious references, and gender expectations. Precisely for this reason, leisure time goes beyond simply being free; it also lies at the center of broader sociological discussions such as freedom, visibility, spatiality, and belonging.

This book is based on both a theoretical framework and a comprehensive field study. The data obtained throughout the study revealed a multifaceted understanding of how headscarved women establish their own boundaries, where privacy ends and public space begins, and how they attempt to carve out a space between them. The primary goal in achieving this is not to confine the leisure practices of headscarved women to a single framework; rather, it is to reveal the diversity that emerges across diverse socioeconomic, cultural, and religious contexts. Therefore, the book aims to open a new avenue of discussion both in sociological literature and in studies specifically addressing conservatism and everyday life in Turkey.

I would like to thank all the women who reached out to me throughout my research journey and who sincerely shared their experiences with me. Their valuable responses were the most important factor in the creation of this book. I extend my sincere gratitude to my thesis super-

visor, Professor Doctor Halil Aydınalp, whose academic knowledge I have greatly benefited from and whose supportive approach has been a constant source of support throughout the study's development. I would also like to thank my precious spouse Gökhan, who always made me feel his belief that I would succeed, and my beloved children Zeynep Havin and Ömer Burak, whose presence always made me feel strong.

Keywords: Sociology of Religion; Modernization; Postmodernism; Secularization; Conservatism; Headscarf; Leisure Time

TAKDİM

Başörtülü muhafazakar kadınların serbest zaman deneyimlerini ele alan elinizdeki eser, Dr. Zülal Kır Asanatuci'nin doktora derecesi aldığı uzun soluklu bir gayretin ürünü olarak ortaya çıktı. Çoğu doktora tezinde olduğu gibi zaman zaman inişler çıkışlar yaşayan sevgili Zülal araştırma şevkini, çalışma disiplini ni kaybetmedi; bu süreçte evlendi, şehir değiştirdi, çocuklu bir anne oldu, buna rağmen tahammül sınırlarını zorlayan şartlarını yönetmesini bildi. Sabr-ı sebat gösterirken Koca Yunus'un dediği gibi "ilim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir, eğer kendin bilmezsen bu nice okumaktır" düsturundan taviz verdiği görülmedi. Mütavazılıktan ödün vermeden tabir caizse "doktora sürgünü" tamamladı. Hayatının belki de en zinde dönemini bu araştırma etrafında dolanarak geçirdi; aslında örneği olmayan bir konuyu ele almanın çeşitli zorluklarını da yaşadı. Son gülen iyi güldü ve sonuçta bizler bu sürecin meyvesi olan elinizdeki eserle başbaşayız.

Mahrem ve kamusal alan arasında yeni muhafazakar kadınların kamusal görünürlüğü 1990'ların başlarından itibaren daha yoğun biçimde mercek altına alınan bir konudur. Kitap içinde görüleceği üzere, pek çok sosyolog bu konunun çeşitli parçaları üzerinden çalışmalar yaptı. Özellikle Nilüfer Göle'nin, kapitalist sisteme gerilimli bu entegrasyon süreciyle ilgili özgürlük, mahremiyet ve siyasal sistem üçgeninde gidip gelen yayınları, konunun yer yer uluslararası ölçekte tartışılmasına da zemin hazırladı. Türk din sosyolojisinde yapılan muhafazakar ya da İslamcı kadın çalışmalarının öyle ya da böyle hâlâ Göle'nin si-lüetini taşıdığı söylenebilir. Bunda kendisinin özgürlükçü fakat aynı zamanda anti-kemalist bakış açısının belirli ölçülerde etkili olduğu açıktır. Bununla birlikte, kabaca 2010 sonrası dönemde, İslamcılığın iktidarının tetiklediği sınıfsal hareketlilikle çok daha

görünür hale gelen; bir anlamda 1990'lar boyunca başörtüsüyle görünme mücadelesi veren muhafazakar kesimin, 2010'lardan sonra, başörtüsüyle tüketen yeni bir sınıf oluşturmaya başladığı söylenebilir. Buradaki kritik sorulardan birisi dini eğilimler taşıyarak tüketen, hatta iyi tüketen muhafazakar kadınların yeni tüketim alışkanlıklarına ve görünürlüklerine uygun yeni bir dini kültür yaratıp yaratamayacakları üzerinedir. Din sosyologlarının bir şantiye görünümünde olan bu alana dair çıkarımlarının çok netleştiği henüz söylenemez. Bununla birlikte “örtük sekülerleşme”, “özerk sekülerleşme”, “alakart dindarlık” tarzı karşılık etkileşim yaklaşımları üzerinden belirginleşme sinyalleri aldığımız da açıktır. Böyle bir bağlama oturan elinizdeki eser, tüketen başörtülü kadınları, serbest zaman pratikleri üzerinden anlamayı içeren az sayıda çalışmadan birisi olmakla dikkat çeker.

Çalışma niçin önemlidir? Öncelikle çalışma sınıfsal hareketliliğin görünür olduğu yeni sosyolojiyi sahadan getirdiği bulgularla gözler önüne sermektedir. Meselelerinizi bulgular üzerinden tartışmadığımızda dini kaynaklı sosyal olguları spekülatif bir alana, büyük oranda ideolojik kalıplara hapsedersiniz. Burada tasvirin bilimin ilk adımı olarak önemi ortaya çıkar. Gözlemediğiniz bir problemi anlamlandırmanız bilimsel malüliyetler içerir. Eser bu anlamda anılan konuda önemli tasvirler sunmaktadır. Burada nitel-nicel karşıtlığının yapay ve sentetik olduğunu düşündüğümüzü de belirtelim. Nitel ya da nicel doğru şekilde yapılmış her araştırma karmaşık sosyal realiteleri anlamının bir parçasıdır. Ayrıca çalışma teorik olarak sekülerlik paradigmalarını test etmesi açısından önemlidir. Türkiye’de az sayıda “sekülerlik” ve “dindarlık” paradigmalarını öne süren araştırma yanında, çok sayıda “karşılık etkileşim” teorisini destekleyen çalışma olduğu söylenebilir. Bu eser de karşılık etkileşimin geçerliliğini ortaya koyan çalışmalar arasındaki yerini almıştır. Bu teorik eğilimin Türkiye’ye özgü yansımaları olarak özellikle “özerk sekülerlik” ve “örtük sekülerlik” kavramlarına yaptığı atıflarla

bize özgü kuramsal tartışmaların da testi mesabesinde. Evrensel den özele doğru “bizim sokaklarımızın hikayesini” ele alması açısından, gizil oryantalist bilincin minimize edilmeye çalışıldığı, en azından post-kolonyal araştırmaların açtığı farkındalık içinde kaleme alınan yeni nesil araştırmalardan birisidir. Pratiği sosyolojinin metalaşmış diline hapsetmeme kaygısı taşıyan araştırmalardır bunlar. Dahası, elinizdeki çalışma, herşey bir tarafta, bahsedilen yeni muhafazakar kadınların bizatihi kendilerine özgü bir ölçek geliştirmesiyle bilim dünyasına orijinal nitelikte katkı sunmuştur¹. Üzerinde yaklaşık sekiz ay çalıştığımız bu ölçeğin daha sonra yapılacak araştırmalar için kullanışlı bir şablon olduğu gün geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır. Her ölçeklendirme sosyalitenin karmaşık yönlerinin belirgin anlamlar ve kesitler üzerinden tartışılması ve bilimsel çabanın zorunlu çıktılarında birisidir; çoğu insan, özellikle de bu konularda pratisyen deneyimi ve bilgisiyle cerrahlığa soyunanlar, ölçeğin öylesine sorulan sorulardan oluştuğunu zanneder. Doğru hazırlanmış ölçeğin her sorusu anlama dair zihinsel çıkarımların ya da nitel sondajlara dayalı sonuçların yeni bir alanda dizgeleştirilmiş halidir. Her soru bir bilinç ve anlam içerir. Bu yönüyle ölçeklendirme, bu araştırma sürecinde de yaşadığımız gibi, önemli bir zihinsel çabanın sonucunda ortaya çıkmaktadır. Burada eğilimlerin ölçeklere dayalı olarak hipotezler üzerinden ölçülmesi, sosyolojinin doğuş sürecine özgü bir dil olan, daha sonraki dönemlerde de etkisini hissettiren bütünüyle Comtçu pozitivizme hamledilmesi ölçek geliştirmenin ne demek olduğunu bilmemektir. Bu anlamda çalışma bize soyutla somutun karşılaşma alanı olan sekülerle dindarın bir ölçek vasıtasıyla nasıl gözlemlendiğinin örneğini sunmaktadır. Yine serbest zamanın, yalnızca boş vakit olarak ele alınmasının ötesinde; dinlenme, eğlenme, kendine vakit ayırma

¹ Zülal Asanatuci - Halil Aydınalp, “Başörtülü Kadınlarda Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 16/32 (2022), 1-19.

ve görünür olma gibi tüketim odaklı faaliyetleri kapsayan bir zaman dilimi olduğu düşünülürse, çalışma, nispeten kapalı hayat tarzları olan bir kitlenin “görünür olarak dinlenme” eğilimlerini ele alması açısından manidardır.

Başörtülü muhafazakar kadınların serbest zaman faaliyetlerinde sekülerleşme eğilimi olduğu araştırma sonuçlarıyla da ortaya çıktığı gibi nettir. Elde edilen veriler, başörtülü muhafazakar kadınların yaşam biçiminin yalnızca dini faaliyetlerle sınırlı olmadığını; modern tüketim kültürüyle de belirli bir bütünleşme içinde olduğunu göstermektedir. Başörtülü kadınların serbest zaman pratikleri, yalnızca dine uygun sınırlar içinde kalmamakta, aynı zamanda modern tüketim biçimlerini de içermektedir ve bu durum, hayat tarzlarında yaşanan bir dönüşüme işaret etmektedir. Bu genel bulgu bizim “özerk sekülerleşme” yaklaşımımızla örtüşür. Muhafazakar kadın içe dönük dindarlık motivasyonuna sahipken, dışa dönük kendi gerçekliğini aşan sosyal realiteler karşısında “özerk seküler” alanlar açarak ilerlemekte; bu ikili, kesişen, geçirgen, bir alanın diğerini törpülediği akış halinde dinamik bir dindarlıktır. Bu özne kutsal ile seküler arasında dini değerlerden kopuş yaşamadan seküler normlara adapte olmaya çalışmakta, bir anlamda, riskli bir kopuş yaşamaya başladığında dine sarılmakta, hayattan kopma kaygısıyla da seküler olana yanaşmaktadır. Dini bilinçle sekülere yaklaşma farklı boyutlar içermekte; seküler tercihler bazen icbari, bazen iradi, bazen kanıksayarak bazen de özdeşlik kurarak gerçekleşmektedir. Dini bilinç seküler özerk alan içinde isteyerek kalarak, kalmak zorunda bırakılarak, orada bulunmasını “önemli başkalarıyla” özdeşlikler kurarak ya da durduğu yeri kanıksayarak iki dünya arasında kendisiyle hesaplaşmakta fakat her seferinde yorgun bir bilinçle tekrar kutsala yönelmektedir. Buradaki dualite dindar öznenin dini motivasyon ve dini hafızasının gücüne, şu an durduğu yer üzerinden kesit analizlerine göre ağırlık ne taraftaysa ya sekülerlik ya da dindarlık olarak okunmaktadır. Ancak özerk

seküleriteye göre bu yorgun özne zorunlu şekilde dindar ya da seküler olarak tanımlanmaz. Özerk alanlar arasında sürekli salınan, yoğun sekülerleşme yaşadığında dindarlığını hatırlayan, sekülerden kopmanın dejavantazlarını hissettiğinde dini hafızasından planlı ödünler veren bu özne, “tek bir dini bilinç ama çoklu sosyalitelerin yükü” altında, dini bütünlüğün seküler özerklikler içinde ifade edildiği yeni sosyolojinin insanıdır. Serbest zaman tercihleri bu tarz seküler özerkleşmelerin en net görülebileceği alanlardan birisidir. Dolayısıyla bizim için elinizdeki eserin sahadan getirdiği bulgularla böylesine bir anlamı olduğunu da hatırlatmak isteriz. Bütün bu düşüncelerle meslektaşımız Dr. Zülal Kır Asanatuci'nin yayınlanan bu ilk kitap çalışmasını yürekten tebrik ederim. Devamının geleceğini de biliyorum. Okuyanı ve anlayanı bol olsun temennilerimle sizleri eserle başbaşa bırakıyorum.

Prof. Dr. Halil AYDINALP

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	ix
TABLolar LİSTESİ	xix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxi
KISALTMALAR	xxiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	3
3. Araştırmanın Hipotezleri	4
4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	7
5. Araştırmanın Yöntemi	7
1.1. Araştırmanın Modeli	7
1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	10
1.3. Bilgi Toplama (Anket) Formunun Geliştirilmesi, Dağıtılması ve Toplanması	11
1.4. Verilerin İstatistikî Analizi	14
1.5. Ölçeklere Ait Geçerlik ve Güvenirlik	19
1.5.1. Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği	19
1.5.1.1. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğine Ait Güvenirlik Analizi	20
1.5.1.2. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğine Ait Geçerlik Analizleri	21
1.5.1.2.1. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğine Ait Keşfedici Faktör Analizi (KFA)	21
1.5.1.2.2. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi	24
1.5.1.2.2.1. Modelin Ayrışma Geçerliği	25
1.5.1.2.2.2. Modelin Uyuşum Geçerliği ve Güvenirliği	25
1.5.2. Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Dini Eğilim Ölçeği	28
1.5.2.1. Dini Eğilim Ölçeğine Ait Güvenirlik Analizi	28
1.5.2.2. Dini Eğilim Ölçeğine Ait Geçerlik Analizleri	29
1.5.2.2.1. Dini Eğilim Ölçeğine Ait Keşfedici Faktör Analizi (KFA)	29

1.5.2.2.2. Dini Eğilim Ölçeğine Ait Doğrulamalı Faktör Analizi	32
1.5.2.2.2.1. Modelin Ayrıştırma Geçerliliği	32
1.5.2.2.2.2. Modelin Uyuşum Geçerliliği ve Güvenirliği	33

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	35
1. Muhafazakarlık	35
1.1. Batı'da Muhafazakâr Düşüncenin Ortaya Çıkışı	40
1.2. Muhafazakârlık Çeşitleri	46
1.3. Muhafazakârlık ve Din İlişkisi	48
1.4. Türkiye'de Muhafazakâr Düşüncenin Ortaya Çıkışı	50
1.4.1. Türk Siyasi Tarihinde Muhafazakârlık ve Başörtülü Kadın	58
1.4.2. AK Parti ve Muhafazakârlık	63
2. Sekülerleşmenin Anlamı Üzerine	74
2.1. Sekülerleşme Teorileri	77
2.2. Türkiye'nin Sekülerleşme Deneyimi	83
2.2.1. Türk Toplumunun Batılılaşma Serüveninde Kadının Konumu	94
2.2.2. Sekülerleşme Bağlamında Türkiye'de İslamcılığın Yükselişi ve Başörtülü Kadının Konumu	98
2.2.3. Türkiye'de Dindarlık, Sekülerleşme ve Tüketim	108
3. Serbest Zaman Nedir?	125
3.1. Serbest Zaman Sosyolojisinde Ana Kuramsal Eğilimler	128
3.2. Serbest Zaman ve Din İlişkisi	134
3.3. Serbest Zaman Bağlamında Tüketim Toplumunun Ortaya Çıkışı	139

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR	149
BAŞÖRTÜLÜ MUHAFAZAKAR KADINLAR, DİNİ ANLAM DÜNYALARI ve SERBEST ZAMANLA İLİŞKİLERİ	149
1. Katılımcıların Sosyal Profili	149
1.1. Yaş	149
1.2. Öğrenim Durumu	150
1.3. Gelir Düzeyi	151

1.4. Medeni Durum	152
1.5. Yaşanılan Yer	152
1.6. Düşünce Yapısı	153
1.7. Dindarlık Düzeyi	154
1.9. Dini Bilgi Kaynağı	155
1.10. Dindarlık Şekli	156
2. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman Eğilimleri ile Dini Eğilimleri Arasındaki İlişkiler	157
2.1. Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Serbest Zaman ve Dini Eğilim Ortalamalarının Tasviri Analizi	157
2.2. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman Eğilimleri ile Dini Eğilimleri Arasındaki Korelasyonlar	160
3. Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Dini Eğilim ve Serbest Zaman Eğilimi Ortalamalarının Betimsel Analizi	164
4. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Temel Sosyal Profil Özelliklerinin Serbest Zaman Eğilimi Üzerindeki Etkileri	170
5. Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Dini Eğilimlerin Serbest Zaman Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi	182
6. Temel Sosyolojik Göstergelerin (Bağımsız Değişkenlerin) Başörtülü Muhafazakar Kadınların Dini Eğilimi Üzerindeki Etkileri	186
6.1. Dinin Sosyal Etkisi Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlerle İlişkisi	186
6.2. Dönemsel İbadet Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlerle İlişkisi	189
6.3. Günlük İbadet ve Dini Konulara İlgi Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlerle İlişkisi	192
6.4. Dini Cemiyet ve Cemaat Alt Boyutunun Bağımsız Değişkenlerle İlişkisi	194
7. Dolaylı Etkiler Bağlamında Başörtülü Muhafazakar Kadınlarda Serbest Zaman Eğilimi	197
8. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman ve Dini Eğilimlerinde Temel Farklılaşmalar	199
8.1. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman Eğilimi ile Dini Eğilimlerinin Ekonomik Duruma Göre Farklılaşması	200
8.2. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman Eğilimi ile Dini Eğilimlerinin Yaş Gruplarına Göre Farklılaşması	206

8.3. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman ve Dini Eğilimlerinin Öğrenim Durumuna Göre Farklılaşması	211
9. Başörtülü Muhafazakar Kadınların Serbest Zaman Eğilimlerinde Farklılaşma	218
9.1. Serbest Zaman Eğilimlerinde Ekonomik Duruma Göre Farklılaşma	218
9.2. Serbest Zaman Eğilimlerinde Yaşa Göre Farklılaşma	225
9.3. Serbest Zaman Eğilimlerinde Eğitim Durumuna Göre Farklılaşma	231
SONUÇ	239
KAYNAKÇA	253
EKLER	265
DİZİN	277

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğinin Güvenilirlik Analizine İlişkin Cronbach Alfa Katsayıları	21
Tablo 2. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğine ait KMO Örneklemeye Uygunluk Ölçümü ve Bartlett Küresellik Testi	21
Tablo 3. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği İçin Uygulanan KFA Sonucunda Oluşan Faktör Yükleri	22
Tablo 4. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği Maddeleri İçin Uygulanan KFA Sonucu Açıklanan Varyans	23
Tablo 5. HTMT Değerleri	25
Tablo 6. Modele İlişkin Güvenirlik ve Geçerlik Değerleri	26
Tablo 7. Maddelere Ait Faktör Yükleri ve Yüklerin Anlamlılık Değerleri	27
Tablo 8. Ölçeklerin Güvenilirlik Analizine İlişkin Alfa Katsayıları	28
Tablo 9. Dini Eğilim Ölçeğine ait KMO Örneklemeye Uygunluk Ölçümü ve Bartlett Küresellik Testi	29
Tablo 10. Dini Eğilim Ölçeği Maddeleri İçin Uygulanan KFA Sonucu Açıklanan Varyans	30
Tablo 11. Dini Eğilim Ölçeği İçin Uygulanan KFA Sonucunda Oluşan Faktör Yükleri	31
Tablo 12. HTMT Değerleri	33
Tablo 13. Modele İlişkin Güvenirlik ve Geçerlik Değerleri	33
Tablo 14. Maddelere Ait Faktör Yükleri ve Yüklerin Anlamlılık Değerleri	34
Tablo 15. Yaş	149
Tablo 16. Öğrenim Durumu	150
Tablo 17. Gelir Düzeyi	151
Tablo 18. Medeni Durum	152
Tablo 19. Yaşanılan Yer	152
Tablo 20. Düşünce Yapısı	153
Tablo 21. Dindarlık Düzeyi	154
Tablo 22. Ailenin Dindarlığı	154
Tablo 23. Dini Bilgi Kaynağı	155
Tablo 24. Dindarlık Şekli	156

Tablo 25. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği	157
Tablo 26. Dini Eğilim Ölçeği	158
Tablo 27. Ölçek Puanları Arasında Pearson Korelasyon Analizi	161
Tablo 28. Serbest Zaman Eğilimi Ölçeğine Ait Ortalamalar	164
Tablo 29. Dini Eğilim Ölçeğine Ait Ortalamalar	168
Tablo 30. Yol Analizi	171
Tablo 31. Yol Analizi	182
Tablo 32. Yol Analizi	186
Tablo 33. Yol Analizi	189
Tablo 34. Yol Analizi	192
Tablo 35. Yol Analizi	194
Tablo 36. Yol Analizi	197
Tablo 37. ANOVA	200
Tablo 38. İkili Karşılaştırmalar	201
Tablo 39. ANOVA	205
Tablo 40. İkili Karşılaştırmalar	207
Tablo 41. ANOVA	211
Tablo 42. İkili Karşılaştırmalar	212
Tablo 43. ANOVA	218
Tablo 44. İkili Karşılaştırmalar	220
Tablo 45. ANOVA	226
Tablo 46. İkili Karşılaştırmalar	227
Tablo 47. ANOVA	232
Tablo 48. İkili Karşılaştırmalar	233

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birinci Araştırma Modeline Ait Smart PLS Görünümü	17
Şekil 2. İkinci Araştırma Modeline Ait Smart PLS Görünümü	18
Şekil 3. 4 Boyutlu Serbest Zamanda Eğilim Ölçeğinin Smart PLS Görünümü	24
Şekil 4. 4 Boyutlu Dini Eğilim Ölçeğinin Smart PLS Görünümü	32
Şekil 5. Serbest Zaman Eğiliminin Gelir Düzeyine Göre Değişimi	202
Şekil 6. Dini Sosyal Etkisinin Gelire Göre Değişimi	203
Şekil 7. Dini Cemiyet ve Cemaatlere Verilen Önemin Gelire Göre Değişimi	204
Şekil 8. Serbest Zaman Eğiliminin Yaşa Göre Değişimi	208
Şekil 9. Dönemsel İbadetin Yaşa Göre Değişimi	209
Şekil 10. Serbest Zaman Eğiliminin Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	214
Şekil 11. Dini Cemiyet ve Cemaatlere Verilen Önemin Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	216
Şekil 12. Dönemsel İbadetin Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	217
Şekil 13. Serbest Zamanda Liberalleşme Puanının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	222
Şekil 14. Serbest Zamanda Spor ve Konser Puanının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	223
Şekil 15. Serbest Zamanda Dünyevileşme Puanının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	224
Şekil 16. Serbest Zamanda Seküler Gerilim Puanının Gelir Düzeyine Göre Değişimi	225
Şekil 17. Serbest Zamanda Liberalleşme Puanının Yaş Grubuna Göre Değişimi	229
Şekil 18. Serbest Zamanda Dünyevileşme Puanının Yaş Grubuna Göre Değişimi	231
Şekil 19. Serbest Zamanda Spor ve Konser Puanının Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	234
Şekil 20. Serbest Zamanda Dini Liberalleşme Puanının Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	235
Şekil 21. Serbest Zamanda Seküler Gerilim Puanının Öğrenim Durumuna Göre Değişimi	236

KISALTMALAR

Ak Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AVE	: Average Variance Extracted
Bkz.	: Bakınız
CA	: Cronbach Alpha
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CR	: Composite Reliability
Çev.	: Çeviren
DEÖ	: Dini Eğilim Ölçeği
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
HTMT	: Heterotrait-Monotrait Ration
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
KFA	: Keşfedici Faktör Analizi
KKK-YEM	: Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
MÜSİAD	: Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
N.	: Katılımcı sayısı
PLS	: Partial Least Squares
RP	: Refah Partisi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SZEÖ	: Serbest Zaman Eğilimi Ölçeği
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TÜSES	: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
v.b.	: Ve benzeri
VIF	: Variance Inflation Factor
YEM	: Yapısal Eşitlik Modellemesi

Araştırmada Kullanılan Modellerle İlgili Kısaltmalar

MÇD	: Modern Çağdaş Dindarlık
KDD	: Kitaba Dayalı Dindarlık
TMD	: Tasavvufi-Mistik dindarlık
GHD	: Geleneksel Halk Dindarlığı
MİD	: Mücadeleci-İslamcı Dindarlık
ED	: Evlilik Durumu
GD	: Gelir Düzeyi
SM	: Sadece Müslüman
İSL	: İslamcılık
MUH	: Muhafazakarlık
SD	: Sosyal Demokratlık
MM	: Milliyetçi Muhafazakarlık
DSE	: Dinin Sosyal Etkisi
GİVDKİ	: Günlük İbadet ve Dini Konulara İlgisi
DCVC	: Dini Cemiyet ve Cemaat
SZDL	: Serbest Zamanda Dini Liberalleşme
SZD	: Serbest Zamanda Dünyevileşme
SZSG	: Serbest Zamanda Seküler Gerilim
SZSK	: Serbest Zamanda Spor Konser